

REGÉLŐ.

Pesten csötörtökön april 11^{kén} 1839.

Megjelen társával együtt hetenként kétszer vasárnap és csötörtökön. Fél évi díjja helyben képekkel 5 ft. borítékalanul; postán 6 ft. pengőben Budapestiek évnegyedenként is válthatnak példányt. A' folyóiratnak egyes száma, vagy képe 12 kr. p.p.

ORSZÁG 'S NÉPISMERTETÉS.

Krasznahorka.*(Folytatása)*

A' korona - vetélkedésben, melyet Albert rögtöni halála okozott, mindenki részt vön. Az erős lenyomá a' gyávat, 's csak példa vagy hatalmas erőszak szerze követőket 's vetélkedőket. Képzeltetni sem lehet, hogy akkori időben a' kevély Bebekek, kik országot tárgyazó minden környülménynél hatalmas szavokat fölemelék, ez egyszer a' pártoskodásban részt venni szüntek volna. Nagy méltóság, vérség, gazdagság, hadi erő és heves lélek, mely e' nemzetség utósó ivadékaig atyáról fiúra szállott által, mind meg annyi fölszóllítások valának a' nagy tettekre, melyeknek becsét ők valódiilag érezték. Mind ez nem engedé, hogy ők kevély fejökkel egy csecsemő előtt hódoljanak; nagyobbbnak tarták, ha ez egy vitéz férfiú előtt a' csatamezőn megtörténnék. Illy nézetekből Hunyadi Jánoshoz csatlák magukat a' Rozgonyiakkal, Palócziakkal, Bánffyakkal; 's így ezeknek törekvésökre a' korona a' lengyel királynak ajánltaték. Az özvegy Erzsébet illy hatalmas szövethatásnak ellenszegülésre gyenge levén, kisdédét Czillej grófok és Brandesi Giskra oltalmazására, a' maga idejének egyik leghatalmasabb emberére bizá. Minden késedelem nélkül megnyiták a' csatamezőt; Czillej saját költségével az ország déli részén, Giskra pedig magyar ország éjszaki vidékén Erzsébet azon pénzével, melylyel ez utóbb a' koronát IV. Fridriktől visszaváltani kívánta.

A' szerencse kedvező vala a' cseh bajnoknak, kinek vitézségét elkeseredett ellenjei is önként megismerték. — Erő vagy csel megnyitá neki minden vár kapujit, — 's csak hamar látta majd egész felső magyar országot a' kisdéd László részére meghódítva. Krasznahorkát egyenlő sors érte a' többi körülfekvő várral. Kémény oltalmazás után általadatásra kényszerítettett, 's cseh katonaság tanyázott benne, sőt magát szerencsésnek vallhatta, hogy

kőhalommá nem változtatott. Valamint sokan mások, úgy a' Bebek is szerencsétlenek levének. Birtokaik ellenség kezébe jutván, egyedül azzal vigasztalák magukat, hogy majd szebb jövőndő derülend-fel a' hazára 's reájok is.

Ulászlónak Varna melletti kora halála után a' kised vagy V. László mindenektől királynak ismerteték. Minthogy a' királyi hatalom végrehajtására gyengék valának még a' gyermek László vállai, ország gubernátorának a' nagylelkű Hunyady nevezteték-ki. A' királyi gyermek részére még most is harczokat üzött Giskra; az ő nevében városokat, várakat megszállt; neki tartományokat, népeket hódita. Mi sem lett volna ez időben annyira kívánatos, mint hogy Giskra hadaival országunkat elhagyja, 's az általa elfoglalt birtokok szálljanak annak részére, kinek azokat elfoglalta. Mind e' mellett is nem cserélé-fel Giskra a' háborút békes étellel; sőt nem hogy visszatért volna hazájába, hanem azon ürügy alatt, hogy neki Erzsébet a' hadi költségeket meg nem téríté, megtartá az elfoglalt birtokokat, kerületekre fölosztotta, ezeket kapitányainak kormányzás végett általadta, irtóztató pusztitást 's égetést követett azokban, mellyek parancsára nem hajlottak. Így Bebek birtoka is a' cseh pusztitók körmei közt maradt, 's minden kérés azok iránt sikertelen volt; sem a' gubernátor, sem király intéseire Giskra és kapitányai nem hallgattak. A' gubernátor több ízben seregeket küldött az úgy nevezett cseh latrok ellen. De ezeknek veszteségek még inkább fölbőszíté a' Cseheket. Ez okozá, hogy több nagyok, kik e' sereg kiküldetésével reménylettek birtokukhoz jutni, látván reményöket füstbe menni, alkudozásba akartak javaik iránt Giskrával ereszkedni. Bebek István vala első, ki csak ez uton hitt birtokához juthatni. De a' gubernator felszólítása Giskra ellen ezt megelőzé, 's Hunyady maga vezérlette hadait a' cseh ellen. A' Czilleyek (a' gubernátor halálos ellenségei) már jóval ez előtt összeesküdtek a' nagy férfiú ellen, 's többen is, kik irigy szemmel látták Hunyady hatalmát napról napra nevedni. Könnyű vala ezeknek több barátját 's atyjokfijait hálójokba keríteni, különösen azokat, kik a' csehekkal némi közösülésben valának. El vala tehát végezve, hogy midőn legelőször összeütköznének Giskrával, az egyetértő ország nagyjainak hadai megfutamodjanak. Legnagyobb pontossággal sikeresített ezen terv, midőn a' két tábor Losoncznál 1451-ben összeütközött. Hadaitól elhagyattatva kéntelenített Hunyady a' táborn Giskrának odaengedni, 's csak a' halálra sebesített Bebek Istvántól tudá-meg a' rút árulást. Nem kedvtelenül de megszorodva ez eseten csak

hamar összeszedett a' nagy lélek egy kis sereget, 's azzal a' Cseheket megszorítá. De csak hamar IV. Fridrik császár uj tévedései kényszerítették elfogadni a' Giskrától ajánlott egyezést, 's őt minden háborítás nélkül az elfoglalt idegen birtokban meghagyni.

Eljött végre az 1457-ik esztendő, melly is V. Lászlót élni megszüntette, 's a' kevés ideig Prágában raboskodó Mátyást trónra ülteté. Eloszlott a' ború, melly nyomta hazánkat, megszáradtak a' könyvek, mellyek a' cseh pusztítók által eredtek; elnémultak a' panaszok, mert az igazság szerető Mátyás ült a' trónon. Ugyan is Mátyás legelső foglalatosságai kiténtették azon nagy lelkét, hogy országában kiki alattvalója legyen, 's azt semmiképp' sem szenvedhetette, hogy egy idegen ő mellette uralkodjék. Személyesen szállott táborba a' még alig 18 évű ifjonz a' hadi láрма között megőszült Giskra ellen 1461-ben, 's a' szerencse-istenné elvonta védelem-pajzsát az öreg vitéztől, és azzal Mátyásnak hódolt. Megtisztult végre az ország a' Csehektől, kik tovább húsz esztendőnél sa nyargatták az országot. Mátyás visszatéríté kinekkinek az őt illető birtokot, mellyet joggal vagy maga vagy ősei birtak. Így Krasznahorka is húsz esztendei elidegenítés után visszajött a' Bebekek kezére.

Mátyás utódjai, jóllehet rangjuk által uralkodásra valának meghíva, még is szűkölködtek az ide megkívánt tehetségekkel, és a' vad egyet-nem-értés szétbontá azt, mit megtartni szent kötelességek vala. Illy állapotban volt akkor az ország, mikor Hunnia napja Mohácsnál leáldozott.

Az időben, midőn Zápolya és Ferdinand a' koronaért vetélkedett, Krasznahorka egy szabadlelkű 's hatalmas szerepet játszó birtokos kezében volt. Bebek Ferencz egy vitéz férfiú, e' mellett okos, kiváltképpen ott, hol azt saját haszna javalá, mindazáltal sem ebben sem az eszközök megválasztásában alacson lelkű — mint szabad grófja Gömör vármegyének — olly szigorún viselé a' kormányt, millyen hasonló karakterek mellett csak hamar önkénynyé változik állal, ha ezt felső hatalmasság nem kormányozza. Ferdinandhoz hajlott e' nem kis érdemű magnás, jóllehet mindenütt körül vala vétetve Zápolya követőitől; hadakat gyűjtött 's igyekezett meggyőzni ura elleneit. Több jeles hadi tette szerzett neki helyet a' legérdemesebbek között, kik Ferdinand pártján voltak, u. m. a' richnói vár visszavétele 1529-ben, a' Kassa melletti győzelem 's a' t. Mind e' mellett még is tehetlen levén hadat tulajdon erszényéből viselni, szüntelen reménykedett a' királynak, hogy őt se reggel vagy pénzzel segítse. De midőn a' segély, ámbár ígérve

volt, meg nem érkezett, Krasznahorkán (valamint Murányban Basó) pénzverő műhelyt állíttatott-fel. Az itt veretett pénz Ferdinand mellképét hordozá, de egy markában 8 lat ezüst helyett egy latot foglalt magában, 's a' nép kéntelen vala ezt jónak elfogadni. Ez sok panasznak vala kútfeje; és minthogy Basó ezt Zápolya nevében üzte, 's Bebekkel jó viszonyban élt, azon gyanút okozta, mintha Bebek Zápolya részére hajlanék. A' gyanú nem is sokára való lett, 1532-ben, midőn az általa veretett pénz Zápolya mellképét viselé, 's az előbbinél sokkal rosszabb volt; mivel a' réz sem volt tiszta, hanem a' falukból 's városokból összehordatott ama harangokból készült, melyeket a' nép urok parancsából Krasznahorkára szállítani kötelezteték. Egyesülvén Perényi Péterrel és Monoki Györggyel, mindazokat haddal megtámadá, kik Ferdinand részén voltak, 's ez által a' Csetneki nemzetséget is tönkre tette; mivel ezt sem ígéretések sem fenyegetések el nem idegeníték az ausztriai háztól. Vas kezekkel dult mindent; 's ha olykor a' szenvedélyek rajta erőt vettek, semmi kérés nem talált menedéket, 's a' szánakozás rejtve maradt keble elől. Eléggé bizonyítja ezt azon szörnyű halál neme, melylyel kivégezteté Fischer Andrást. Ez vala a' legelső szász, ki hazájából bevándorolván honunkba, itt Luther tudományát szabadon hirdette. Már 1527-ben Lőcsén az uj tudomány hirdetéseért vízbe fulasztásra ítéltetett; hanem rögtöni megszökése után ettől megszabadulván, 1540-ben Bebek parancsára elfogattaték, 's Krasznahorkának legmagasabb bástyájáról a' mélységbe taszittatott. E' borzasztó tette bebizonyítá, milly kevés figyelemmel viseltetett azon körülmények iránt, melyek minden kebelben lágyabb benyomást hagynak maguk után. A' csetneki Bebek, úgy Ferencznek kedves testvére Imre, az előtt fejevári prépost, az uj vallásra állottak; úgy nem különben fiját sem ijeszté-el a' példa, melyet Ferencz mutatott, jóllehet csak atyja halála után tért az uj hitre.

Zápolya János halála után 1540-ben Bebek Ferencz volt első, ki minden további vitatkozásról lemondván, elhatározá magát, hogy Ferdinand zászlója alatt Törökök ellen induljon. Legfontosabb szolgálatoakat tett ez időtől kezdve Ferdinandnak Buda előtt a' brandenburgi markgróf vezérlése alatt, úgy Szalm Miklós mellett Muránynál. Továbbá is hűséges maradt ő Ferdinandhoz, míg végre egy szerencsétlen balra-értés sorsát egészen megváltoztatá. Hamza, a' szécsényi basa, 1554-ben ostrommal támadja-meg a' fegyverszünet alatt Fülek várát, Bebek tulajdonát; 's midőn e' miatt Bebek panaszt tenne, azzal védelmezé magát a' basa,

hogy ő ezt Ferdinand megegyezésével cselekedte, ki is a' budai basának azon ígéretet adá, hogy Bebeket nem segéli. Ez alattomosság bebizonyítása után Bebek nagy haragra gyuladt, és szörnyű boszút esküvén ez árulásért, egyik legengesztelhetlenebb ellenségei közé tartozott Ferdinandnak, ki neki iszonyú károkat okozott. De csak hamar számadásra hívta őt az 1556-ki országgyűlés; 's mivel ott meg nem jelent, mint országháborító, száműzetett. Ugyan ezen országgyűlés nyilatkoztatá Perényi Gábort, Bátor és Tarczay Györgyöt lázítóknak, haza ellenjeinek. (Lásd Budai Esaiás M. O. H. L. 1. K. 325 lap.) Puchheim és Detrik nevű vezérek kapták a' rendelményt, hogy e' fellázadt földes urak ellen az ítéletet végre hajtsák. Ezeknek ádatott 4 ezer gyalog 6 száz nehéz lovas, 's ugyan annyi huszár, nem csekély számú álgúkkal és más hadi eszközökkel. Ezek táboraikkal legelőször is Tarczay György várai alá mentek, Ujvárt 's Tarkót lerontották. Innét a' nagyidai vár bevételére indultak, melly akkor Perényi birtokában volt. A' várbeli őrizet csupa cigányokból állott, kik olly hathatósan védték azt, hogy az ostromló német csoport onnét nem sokára eltakarodott. Alig távoznak-el az ostromlók, midőn több cigány a' várból kiment, 's így esztelenségöket elárulván az ostromlók visszatértek, és a' várból a' barna sereget kiűzték. Ez esetnek emléke, melly több ezer ember életébe került, még most is fenn van a' nagyidai cigányoknál egy siralmas nótában. Minden cigány e' nóta hallására könybe lábbad, 's késervét jajgatással önti-ki.

Miután a' császári serég Tarkó, Ujvár és Nagyida várait megvette volna, Krasznahorka alá szállott, mellyet Bebek birt. Jól el vala ez látva az ostrom ellen minden hadi eszközzel, 's nem könnyen lehetett hozzá férni. Mindjárt tapasztalák első napokban az ostromlók, hogy csak a' legkeményebb erőtetés vagy kiehéztetés vezetendi őket céljokhoz. (Berzétén, az elbontatott Sajó hidján, mutatták a' lakosok azon helyet, mellyen a' falu bikája egy a' várból kilőtt álgú-golyótól leterítettett.)

(Folytatása következik.)

A cigányok.

(Vége.)

Nem sokára angol honba jövetelök után, ugy látszik, csak hamar skót országba is átmentek a' cigányok; a' szigorú bánásmód, mellyet déliangol országban kelle tőrniök, üzé őket alkalmasint éjszak felé: de itt sem lehetének békében, mert folyton üldözé őket a' szigorúbb rendelmény, különösen az

1579-ben hozott skót országhóborlói törvény. Az angol és skót honi cigányok lassudan elvállalták bélyegző szokásaikat amaz országoknak, melyeket bekóborlónak, kiváltképp' pedig a' Skótokét, a' nélkül azonban, hogy saját erkölceiktől, megváltak volna. És ezt könnyű megmagyarázni; mert az angol országi szegénytörvények oda czéloztak leginkább, hogy a' hontalanok és országhóborlók száma kisebbitetnék, és a' cigányoknak másokkal összeeligyítésök gátoltatnék: skót ország ellenben, különösen a' határszéli kerület, pezsgé a' henyéktől és csatanglóktól, kik nagyobb részint házasság által keveredtek össze a' cigányokkal, és szokásaikat, valamint életmódjokat is elfogadják.

Norwood, mintegy másfél német mértföldnyire fekvő belység Londontól, ez előtt legnevezetesebb tartózkodási helyök vala a' cigányoknak, de mamár e' tájról elúztettek. Most London környékét inkább valótlán, 's elfajzott cigányok és családok lakják, mintsem törzsökvonalú igazi cigányok. De annál nagyobb a' valódi cigányok száma az országnak nyugoti és éjszaki részeiben, kik néha télen által szintugy, mint nyáron folyvást csatangolnak. Közönséges mesterségeik, és foglalatosságai ezek: t. i. számár- és lócsiszárok, kovácsok, üstfoltozók, rézművesek, ollókészörűsek, kosárfonók, bőrondósók, és hangászok.

Első kielégítő tudósítást a' cigányokról Grellmann adott „történeti vizsgálatában a' cigányokról“ — melyhez a' német szerző még egy szótárt is kapcsolt a' cigányoktól nyertt adatokból, és ebből indiai eredetök kétségtelenül nyilvánosodik, annál kitünőbben, miután e' munka a' legjelesebb napkeleti nyelvértők által szigorú vizsgálat alá vétetett, és teljesen helybenhagyott. Hasonlag Hoyland angol is, ki a' cigányok állapotja javítására nagy gondot és fáradságot fordítva, egy érdem-tele munkát bocsáta-ki a' cigányokról, t. i. Grellmann szótára szorgalmas forgatása és betanulása által sajátjává tévé jóformán a' cigányok nyelvét.

A' cigányok barnasárga bőrszínök, szénfekete szemök és hajok hófehér fogaik, és testtagjaik szép aránya által különböznek másoktól; nyulánkok közönségesen, és ügyesek; magasabb termetű, valamint zömökebb testalkatú ritkán találkozik közöttök, és e' tulajdonaikra nézve az indusokkal teljesen megegyeznek. Szeretik a' vándor életet és legszívesebben tanyáznak seregenként erdőkben, vagy sivatagokban, ha az éghajlat engedi; sátorokat ritkán visznek magukkal; a' tél zordon hidege ellen barlangokban vagy földalatti gunyhókban — putrikban — melyeket szorgalmasan beszoktak földni fűgazzal és mohával, keresnek menedéket. Hangászati talentumok, mely csak a' műszeres hangászatra szorítkozik, majd mindenütt ismeretes; különösen értenek a' hegedűhöz 's dorombhoz; — továbbá gyakorolják magukat az oboén fuvalán és vadászkürtön. Erdély, magyar, 's lengyel országban közönségesen ök a' hangászok a' csapszékekben. Átaljában találékosak és szép természeti ésszt fejtenek-ki; de nem hiányzik bennök a' keletiekkel közös ravaszság és fortélyosság. A' nőszemélyek fiatal korukban sokszor tánczosnák, kiváltképp' spanyol honban; későbbben a' jóvendölést, főleg pedig a' kézjóslatot — chioromantiát — üzik; és e' mesterség, mely egész világon át egyedüli tulajdonuk marad, fő-keresményi forrásuk a' cigányoknak. Azonban bizonytalan, vajjon e' mesterségbe voltak-e avatva már Európába jövetelök előtt, vagy itt tanulták 's gyakorolták előszer a' ravasz Indusok ügyességével és fogá-

saival a' jövendölést és bűvölést olly időszakban, mellyben Europa majd minden országának nagy néptömege a' gondolható legmagasabb fokig szerfelett babonás és hiedékeny vala: de annyi bizonyos még is, hogy mód fölött magasztalt és kikiáltott mai fölvilágosult korunkban is találunk majd minden országban, angol hont sem véve-ki, hiedékenyekre.

Táplálátjok a' cigányoknak gyakran utálatot gerjesztő; mert az eldöglött marhák husával is élnek. Ez okból igen örvendetes a' marhavész. A' pálinkát és átalján a' szeszes italokat nagyon szeretik, hasonlólag a' dohányt is, mellyet egyiránt rág és pipál mind a' két nembeli. Meghatározott, és saját vallásuk ninesen, hanem a' törökök közt török, a' keresztények közt pedig keresztény szokásokat fogadnak-el. A' fiatal cigány korán házasodik, közönségesen 14-dik vagy 15-dik évében, gyakran nénjét vagy hugát, és ha ezt nem, mindenkor valódi cigánynőt vesz feleségül, kit magától elűz, mihelyest megunta. Nevelést a' cigányok nem ismernek; és gyermekeiket, kiket majommódra szeretnek, soha büntetni nem szokták. Erkölseik átalján romlottak; a' lopást, mellyben igen ügyesek, nem tartják véteknek; a' kegyetlenkedésben gyönyörködnek; egyébként félénkek, és azért némelly kormány bakóknak használja őket. A' kísértetek és próbák mind erkölcsi mind polgári állapotjokon segiteni, mellyek főleg orosz országban és Ausztriában — Maria Theresia, és II-ik József alatt — történtek, mindeddig csekély sikerűek voltak; még kevesebbé gyümölcsöztek a' szigorú üldözések. Mindazáltal erdély és magyar honban sokan a' cigányok közül állandó lakhelyűek, és rendes kereskedést űznek: némellyek a' folyam-füvényből aranyport mosnak, mások vashól és rézből dolgoznak; ismét néhányan ács és esztergályos mesterséggel keresik kenyerüket: többen végre lócsiszárok, sőt találkoznak ollyanok is a' cigányok között, kik itt ott vendégházakat vagy csapszékeket bérlenek 's tartanak rendesen.

KÜLÖNFÉLE.

Óvással. Parisban egy egymást szerető házaspár a' szerencse javaitól bőven áldatva minden tekintetben boldognak érzette volna magát, ha egynek hiányát, frigyük gyümölcsét, meg nem tagadja vala az ég. Kegyes kíváнат között folyt-le több év. Végre a' sors könyörült rajtok, 's az anya egy derék, szép, egészséges fiút szült; a' szülők örömét festeni akarni sikeretlen munka lenne. De fájdalom! mint minden egyéb világi öröm, ugy ez is hamar tűnő volt; mert néhány nap mulva a' gyermeket halva találták a' dajka ágyában, ki álom közben a' szerencsétlen kisedet agyon nyomta, 's a' szülők bosszújátóli félelmében megszökött. — Szolgáljon e' gyász-példa is intésül, milly veszélyes a' kisedeket dajkák ágyába fektetni.

Olcsóság. Egyik nápolyi lap következőleg számolja elő, mit lehet Nápolyban egy granért (legkevesebb értékű nápoli pénz) kapni: cigarót, csészekávét, pohárka-pálinkát, ülést a' marionett-bódében, ülést a' sz. Lucza-sétatéren, alla calabrese puncsot, egy malozsás perezet, olajos lámpácskát, czipót, gyermek-ijesztőt, egy kis tortát, egy „Topo“-t (az ezeket közlő hirlap neve). 's egy nadályt. E' szerint 13 granért — mond továbbá a' lap — dohányozhatsz, kávét ihatol, marionette-komédiát láthatsz, sétatéren ülhetsz, puncs- 's pálinka-mámort kaphatsz, mellyhez czipót, perezet 's tortát

ehetel, házadat kivilágíthatod, siró gyermekedet elhallgattathatod, a' „Topo“ olvasása által felderülhetsz, 's ha mind ez megsűrítné véredet, azt a' nadály által kiszivathatod.

Javítás. — Lapjaink 27-dik számában a' Neudegg uradalom főnyertese hibásan maradt 138.994 — 128.994 helyett.

EMLEKMONDÁS.

Nőerény.

A' nőerény — — tisztos oltár.

A' tiszta férjnek templomában.

Szentségtelen lábakkal tiltva van

Küszöbére lépni.

GARAY után Fejérváry.

Házasság, ha a' képezet mennyéből valóság sivatagába süllyed-le, egy lesz azon mindennapiak közül, melybe nemes lelkű férfiú soha bele nem találja magát, 's melybe ha önkénytelen jut, lelkét olly keserűség övedzi körül, melyet semmi sem deríthet-fel egészen.

B. JÓSIKA M. után —

Hazafi. Az igaz honfi igazán szereti hazáját, annak dicsőségét, gazdagságát, kül 's belbátorságát magáénak tartván, gyarapítván, erejének kiterjedésén 's öregbítésén telhetőkép munkálódván, ha a' körülállás kívánja, a' maga rövidségével is.

HORVÁT ENDRE után K. H. K. J.

Észparányok. Ha egyik legnagyobb gyengeségünket — „hogy t. i. magunkról igen sokat, másokról igen keveset tartunk“ — egészen kiüríthatnók, vagy legalább lelkünket azon fölül emelhetnők, úgy hiszem, a' czivódások és személyes viták nem volnának olly napi renden; nem emelkednének olly magas kast-falak emberosztályok közt, 's ur, nem ur, édesen rokonulna egy rég ohajtott édenszövetségbe.

Valaki a' historiát festőhez hasonlítá, ki a' mormoló viz-zuhatagokat le-
rajzolja, 's a' csendes völgypataksákat elmellőzi. — És igaza van.

HÁBOR.

Szórejtvény.

Étele ércz. — Ötödik betű hijján másodikát ha
Ekezed, illatozó de családú növényre találsz benn'.
Négy első kenyerét 's italát is nyújtja sokaknak.

SZÜCS KÁROLY.

Előbbi rejtvény: DÁVID.

Szerkezi Mátray Gábor, halpiaczon alul, a' Duna partján 144. sz. a.

Nyomtatja Trattner-Károlyi, uri utsza 612.